

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2023

Erik Schulz

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra sociologie

Přípravenost českých domácností na krizové situace
Bakalářská práce

Autor: Erik Schulz

Program: B6703

Obor: Sociologie obecná a empirická

Forma: Prezenční

Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Lucie Vítková, Ph. D.

Hradec Králové, 2023

Zadání bakalářské práce

Autor: Erik Schulz
Studium: F18BP0149
Studijní program: B6703 Sociologie
Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název bakalářské práce: **Připravenost českých domácností na krizové situace**
Název bakalářské práce AJ: The ability of Czech Households During Crisis Situations

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem práce je zjistit, jakým způsobem lidé v českých domácnostech ve městech a vesnicích přistupují k přípravě na nečekané krizové situace, kdy může hrozit nedostatek potravin, léků a dalších nezbytností denní lidské potřeby. Jako například během virové pandemie, povodní nebo jiné živelné pohromy. Cílem práce je porovnání připravenosti na krizové situace domácností z vytipovaných vesnic a měst ve Východních Čechách. Metoda sběru dat bude kvantitativní pomocí dotazníků.

Bárta, M. Něco překrásného se končí: kolapsy v přírodě a společnosti. Praha: Dokořán, 2008.
Bauman, Z. Tekuté časy: život ve věku nejistoty. Praha: Academia, 2017. XXI.
Bauman, Z. a Bordoní, C. Stát v krizi. Olomouc: Brooken Books, 2015.
Keller, J. Nedomyšlená společnost. Brno: Doplněk, 2003.
Keller, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.
Keller, J. Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011.
Fukuyama, F. Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu. Praha: Academia, 2006. XXI. století.
Horn, E. The Future as Catastrophe - Imagining Disaster in the Modern Age. New York: Columbia University Press, 2018.
Lípovetsky, G. Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti. Praha: Prostor, 2007.
Mitchell, R.G. Dancing at Armagedon: Survivalism and Chaos in Modern Times. Chicago: The University of Chicago Press, 2001.
Čilek, V. Tři svíce za budoucnost. Praha: Novela bohemika, 2012.

Zadávací pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta
Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Lucie Vítková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce: 22.8.2019

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval pod vedením vedoucí práce (RNDr. Mgr. Lucie Vítkové, Ph.D.) samostatně a uvedl jsem všechny použité zdroje a literaturu.

V Hradci Králové dne 01. 12. 2023

Anotace:

SCHULZ, Erik. *Připravenost českých domácností na krizové situace*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2023, s. 62. Bakalářská práce.

V současnosti pozorujeme trend spojený s rostoucím zájmem o přípravu na krizové situace, jako jsou různé kurzy a semináře přežití v těchto nečekaných situacích. Bakalářská práce pojednává o rizikových jevech ve společnosti moderní doby, jako je ekonomická krize, terorismus, živelné pohromy a průmyslové havárie, které vedou ke vzniku těchto událostí a na které jsou lidé nuceni reagovat. K získání dat je použita kvantitativní metoda, konkrétně online dotazníkové šetření. Sběr dat proběhl na jaře 2021, tedy během pandemie COVID-19 a nejpřísnějšího lockdownu, kdy bylo zakázáno opouštět místo bydliště. Hlavním cílem práce je zjistit stav vybavenosti českých domácností a jakými okolnostmi jsou lidé motivováni pro tyto přípravy.

Klíčová slova: riziko, krizová situace, příprava, modernita, pohroma

Annotation:

SCHULZ, Erik. *The ability of Czech Households During Crisis Situations*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2023. 62 pp. Bachelor thesis.

We are currently seeing a trend of increasing interest in preparing for crisis situations, such as various courses and seminars on how to prepare for unexpected events. The bachelor thesis deals with risk phenomena in modern society such as economic crisis, terrorism, natural disasters and industrial accidents that lead to these events and to which people are forced to react. A quantitative method, namely an online questionnaire survey, is used to collect data. Data collection took place in the spring of 2021, during the COVID-19 pandemic and the most severe lockdown, when the place of residence was banned. The main objective of the work is to determine the state of equipment in Czech households and what circumstances motivate people to make these preparations.

Keywords: risk, crisis situation, preparation, modernity, disaster

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval RNDr. Mgr. Lucie Vítkové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při zpracování bakalářské práce.

Obsah

Úvod	9
1. Krize	10
2. Riziko	11
3. Kolaps	11
4. Katastrofy v přírodě	14
4.1. Poučení z přírodních katastrof	15
5. Sociální rizika moderní doby a riziková společnost	17
6. Narcismus jako reakce na společenské změny	24
7. Rozvrat hodnot 20. století	26
8. Sociální kapitál	27
9. Krize modernity	28
10. Blackout	31
11. Praktická část	36
12. Otázky a hypotézy	36
13. Výsledky	38
14. Shrnutí druhého stupně	46
Závěr	47
Seznam použité literatury	49
Přílohy	51
Doporučení zásob, vybavení a opatření pro mimořádné situace podle města Hradce Králové	60

Úvod

Tato práce se zabývá fenoménem přípravy na rizikové a krizové situace ze sociologické perspektivy. Současné 21. století je často v sociologii nazýváno jako století rizika a nejistoty. Tato tvrzení mohou působit v historickém kontextu nejasně, když uvážíme, že Evropa byla v minulosti kontinentem dlouhotrvajících válek a revolucí, které produkují riziko a nebezpečí ze své vlastní podstaty.

V přímém porovnání se tedy může zdát 21. století, jako století míru, bezpečí a prosperity. Přesto se však objevují sociální rizika jako ekonomická nestabilita, politický extrémismus a stále větší hrozby ekologické katastrofy, jako důsledek rostoucí industrializace a touhy ovládnout přírodu.

Současná moderní společnost je pak mnohem více zranitelná vůči rizikům v důsledku narůstající individualizace a rozkladu sociální soudržnosti. Tomuto tématu se obecně spíše věnují obory spojené s integrovaným záchranným systémem a orgány krizového řízení, ale ze sociologického hlediska je stále velký prostor ke zkoumání této problematiky, a proto jsem ho zvolil jako téma své bakalářské práce.

V teoretické části práce se opírám o myšlenky a teorie autorů, kteří se zabývají proměnou společnosti, globalizací a rozvratu společenských norem. V těchto tématech vycházím z hlavně knihy Ulricha Becka *Riziková společnost* (2004) a *Život ve věku nejistoty* (2008) Z. Baumana. Tyto teoretické rámce poskytnou primární vhled do dynamiky současné společnosti a jejích reakcí na rizika a nejistoty.

1. Krize

Není snadné nalézt přesnou definici pojmu krize, který můžeme vztáhnout na rozličné situace z každodenního života jedinců i celé společnosti. Mnoho autorů se zabývalo vymezením tohoto termínu, jehož význam vychází z řeckého slova *krino* (v původním významu oddělit, vybrat, volit).

Dříve byl význam slova používán v kontextu toho, kdy lékař léčil pacienta a musel se rozhodnout, jakým směrem se vydá, aby se pacient uzdravil. Z. Bauman se domnívá, že v současné době se význam slova „krize“ vrací ke svému lékařskému původu. Slovo krize pramení z nejistoty a neznalosti toho, jak a kam se budou dané věci v budoucnosti ubírat. Na základě toho, je potřeba zvolit správné kroky a opatření. Zmiňuje zde i rozpor, kdy přijetí těchto nejasných podmínek není zrovna ideální pro schopnost vybrat ideální řešení problému či opatření, které by pak věci uvedly do pohybu správným směrem. [Bauman, Bordoni 2015]

V současnosti používáme termín „krize“ v mnoha souvislostech, ať už se jedná o krize partnerské, ekonomické anebo krize v dospívání, v přechodu mezi pubertou a dospělostí. Tento pojem je většinou chápán, jako stav, který je nutný pro další zlepšení. „*Tedy skutečný význam krize vyjadřuje cosi pozitivního, kreativního a optimistického, protože to zahrnuje změnu, a může znamenat znovuzrození, následující po rozpadu.*“ [Bauman, Bordoni 2015: 16]

Krize je podkladem pro změnu, která v žádném případě nemusí být tak negativní, jak ukazuje aktuální situace. [Bauman, Bordoni 2015] Život ve stavu krize má i pozitivní stránky. Stav krize nás udržuje při smyslech a z psychologického hlediska nás připravuje na nejhorší možný scénář budoucnosti. „*Musíme se naučit s krizí žít, stejně jako jsme smířeni s takovou mimořádnou nepřízní osudu, kterou pro nás evoluce současnosti připravuje: znečištění, hluk, korupce a především strach*“ [Bauman, Bordoni 2015: 21]. Bordoni také tvrdí, že pojem „krize“ je možná používán v současné době proto, aby navozoval pocit pouze dočasného problému, na který velmi rychle najdeme správné řešení. [Bauman, Bordoni 2015]

Bauman tvrdí, že současná krize je krizí územní suverenity, která vychází z neschopnosti jednat. Popisuje situaci tak, že suverénní územní jednotky se stávají skládkami problémů, které vznikají daleko za dosahem její politické kontroly. Ztráta moci těchto územních celků pak vede jen velmi těžko k řešení těchto problémů. Bordoni pak popisuje problém za použití metafory Baumana, že „města jsou jako odpadkové koše“ do kterých mocnosti vhazují své problémy a čekají, že je města budou řešit. Problém demonstruje na masové migraci, kdy se lidé dali do pohybu kvůli působení globálních sil, díky které pak přichází o svoji obživu a jsou nuceni se buď přesunout nebo zemřít. Tito lidé pak míří do měst, kde se tento globální problém stává problémem místních vedení. [Bauman, Bordoni 2015]

2. Riziko

Beck si pokládá otázku, zda má pojem „riziko“ svůj sociohistorický význam, který se mu zde připisuje, nebo se jedná o původní fenomén lidského chování. V minulosti na sebe cestovatelé a objevitelé brali riziko, když podstupovali daleké cesty za objevením nových zemí a kontinentů. Tyto cesty však byly osobní a nejednalo se o žádné globální ohrožení, jako je tomu například při vynálezu zbraní hromadného ničení. Slovo „riziko“ mělo v historii příslib dobrodružství, a ne zničení všeho života na planetě. [Beck 2004: 27-28]

3. Kolaps

Pojem kolaps může vystihnout rozsáhlou řadu procesů, které mají podobnou strukturu a dynamické rysy. Zároveň ale můžeme říct, že zánik nebo dokonce katastrofa nemusí být vždy kolapsem. [Sádlo, Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Tainter popsal ve své knize *The Collapse of Complex Societies* (1988), že kolaps nese tyto rysy:

1. Ztráta sociální komplexity: Jedním z klíčových rysů kolapsu je ztráta sociální komplexity. To znamená, že společnost ztrácí svou rozmanitost a specializaci, což vede ke ztrátě efektivity a produktivity. [Tainter 1988]

2. Pokles centrální kontroly: Tainter tvrdí, že kolaps je také charakterizován poklesem centrální kontroly. Vládní struktury a instituce ztrácí schopnost řídit a ovládat společnost. [Tainter 1988]

3. Ekonomický pokles: Ekonomický pokles může být způsoben řadou faktorů, včetně přírodních katastrof, válek, chorob a vyčerpání zdrojů. [Tainter 1988]

4. Populační pokles: Tainter také uvádí, že kolaps je často spojen s poklesem populace. Tento pokles může být způsoben hladomorem, nemocemi, válkou nebo migrací. [Tainter 1988]

5. Ztráta kulturní identity: Kolaps může vést ke ztrátě kulturní identity, kdy společnost ztrácí své kulturní hodnoty, tradice a zvyky. [Tainter 1988]

6. Změna v zemědělských a výrobních technologiích: Tainter argumentuje, že kolaps je charakterizován změnou v zemědělských a výrobních technologiích. [Tainter 1988]

7. Ztráta důvěry ve vládu a instituce: Konečně, Tainter tvrdí, že kolaps je často charakterizován ztrátou důvěry ve vládu a instituce. To může vést k chaosu a násilí. [Tainter 1988]

Sádlo a Storch uvádí, že k charakteristickým znakům kolapsu patří prudká změna, zánik něčeho významného, nepředpověditelnost a neočekávanost, nevratnost a hystereze a bývá následkem kumulace (vnitřního) napětí, změna zrnitosti a kolaps jako archetyp. [Sádlo, Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Prudká změna se vyznačuje se především rychlostí událostí, které probíhají rychleji než před a po kolapsu. [Sádlo, Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Některé prudké změny neznamenají vždy kolaps. Důležité je, že něco zaniklo, a to „něco“ bylo významné. Kolabovat mohou velké nebo významné věci, jako jsou například tělesné orgány, civilizace, ekonomika nebo energetická síť, která je životně důležitá pro infrastrukturu města. Na druhé straně, zánik běžných věcí, kterým se nedostává tolik pozornosti neoznačujeme kolapsem, ale ani zkázou či krachem. Kolaps často znamená naprostý úpadek oproti původnímu stavu, nicméně zánik je vždy následován zrodem něčeho nového. [Sádlo, Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Někdy se můžeme setkat i se zánikem něčeho opravdu velkého, a přesto to nebudeme nazývat kolapsem, protože to bylo zákonité anebo očekávané, například profesionálně řízená demolice domu pomocí výbušnin. Kolaps je autory přirovnáván ke „kroku do prázdna“. Často záleží na úhlu pohledu, zkušenostech a jiných detailech. Například pád říše římské se nám může zdát v kontextu dějin jako naprosto nevyhnutelný, ale to až díky odstupu času a především znalostem historických událostí. Na kolapsech je tedy zajímavé to, že se nedějí libovolně, ale zároveň je nelze přesně předpovědět. Zároveň to platí i o jejich dalších následcích. [Sádlo, Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

To, co vzniká po kolapsu není nikdy stejné jako to, co bylo před ním, protože tyto události a okolnosti jsou nevratné. I když se některé věci po kolapsu vrátit mohou, nikdy to není stejnou cestou. [Sádlo, Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Před kolapsem se často vyskytuje postupné hromadění malých změn a kumulace napětí, které v neodhadnutelném momentu nakonec povolí. Často jsou tyto změny vnější i vnitřní a podstatným faktorem je schopnost reakce systému na tento tlak.

Tyto změny jsou autory metaforicky popisovány například jako "kapka přetékající pohár". Proces kolapsu je značně složitý a musí být zkoumán z různých hledisek, včetně prostorových a časových škál. Malé změny se nakonec kumulují a spojují se, což může vést k náhlé změně úplně jiné povahy a rozsahu. Tento proces byl dříve označován jako "přeměna kvantity v kvalitu". [Sádlo, Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Systemy jsou složeny z menších jednotek – zrn, které jsou relativně nezávislé a obsahují různé cyklické procesy a zpětné vazby. Změny zrnitosti se dějí neustále, ale v určitém okamžiku se tyto změny přestanou dít plynule a dochází k takzvanému kolapsu, kdy se původní struktura rozpadne a vzniknou nové jednotky s jinými pravidly. Celý proces je poměrně složitý a není zcela jasný. [Sádlo, Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Kolaps vnímáme jako velmi silný archetyp a většinou v nás vyvolává katastrofické myšlenky a pocity. Někteří lidé využívají této vize kolapsu k propagaci svých produktů a myšlenek. Emocionální náboj spojený s tímto pojmem můžeme jen těžko ignorovat, ale přesto se snažíme pochopit, jakých významů nabývá. [Sádlo, Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

4. Katastrofy v přírodě

Katastrofa je běžnější pojem a na rozdíl od kolapsu se děje spíše nešťastnou náhodou než jako následek pnutí uvnitř nějakého většího celku. Nejeví složitější souvislosti mezi zásahy zvenčí a následnou vnitřní dynamikou a neplyne z nich žádné poučení. U událostí probíhajících v přírodě nemůžeme velmi často konkrétně říct, co bylo jejich příčinou a jaký měly průběh, abychom mohli spolehlivě zvážit důsledek vnějších i vnitřních příčin a faktor náhody. Zdá se, že jsou obecné zákonitosti, které nejsou závislé na tom, zda se jedná o kolapsy velkých a složitých systémů, nebo jen náhodné události s ničivým charakterem. Například povodně jsou běžnou součástí přírodního dění, kde můžeme snadno aplikovat myšlenku, že

čím četnější jsou, tím menší mají rozsah. U povodní platí, že „*padesátiletá voda znamená relativně mírnou záplavu, stoletá už stojí za to a tisíciletá je nejen (z definice) vzácná, ale hlavně strašlivá.*“ [Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Další příklad katastrof v přírodě jsou lesní požáry. Pro většinu zalesněných povrchů jsou požáry zcela běžné, a dokonce i nezbytně důležité pro jejich další obnovu. Pro les samotný pak nejsou fatální, protože požáry bývají lokální a postihují jen určitou část, díky mozaice různě starých dřevin, z kterých hoří jen některé. Lesní požáry tak postihují jen jednotlivá zrna, které svou další obnovou zajistí rozmanitost lesa. Zároveň zajišťují i útočiště pro různé živočišné druhy, které jsou v počátcích důležité pro jeho nový růst. Také platí, že „*Rozsah požárů je dán velikostí zrn lesní mozaiky a zpětně sám tuto velikost ovlivňuje – čím větší požáry, tím větší kus lesa shoří a čím větší zrna mozaiky, tím větší požáry vzniknou. Velikost katastrof je tedy vnitřně regulována a daný systém je charakterizován nějakým typickým rozsahem, takže rozhodně nepozorujeme nezávislost na měřítku.*“ [Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Lesní požáry jsou tedy naprosto přirozené a klíčové pro další růst. Nemůžeme je tedy nazývat kolapsem v pravém slova smyslu. Přesto ke kolapsům v lese docházet může, jako tomu bylo například v národním parku Yellowstone v roce 1988. Tam kvůli cílenému hašení lesních požárů zamezili tvorbě výše zmíněné mozaiky různých porostů a tím se vytratil důležitý parametr, který zajišťoval důležitou samoregulaci požáru. Celý les byl pak stejně starý, utvořil tedy jedno velké zrno a byl všude stejně hořlavý. Z tohoto důvodu se v lese vyskytne jeden velký požár, kdy po jeho uhašení les nemá dostatek prostředků pro svoji následnou obnovu. [Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

4.1. Poučení z přírodních katastrof

Systemy jsou všude kolem nás a jsou složeny z mnoha různých subsystémů, které jsou na sobě závislé a vzájemně se ovlivňují. Subsystémy jsou často navrženy tak,

aby pracovaly jako samostatné celky a aby na sobě nezávisely. Tento přístup se ukázal jako velmi úspěšný, protože subsystémy fungují velmi efektivně a jsou schopny transformovat energii a materiál rychle a účinně. Avšak, když se jednotlivé subsystémy začnou propojovat do složitějších celků, systém se stává zranitelnější. Propojení mezi subsystémy vytváří nové a komplexnější vazby a podporuje rychlejší přenos informací a materiálů po celém systému. Tento proces se často označuje jako globalizace. Tento nový stav je mnohem více dynamický, ale zároveň je i náchylnější k prudkým propadům a rozsáhlejším změnám ve všech směrech. [Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Pokud se systém stane příliš propojeným, může dokonce kolabovat úplně. To se může stát, pokud dochází k nekontrolovanému šíření problémů mezi jednotlivými subsystémy, což může vést k velké krizi nebo dokonce k celosvětové katastrofě. Tento proces má však i své pozitivní stránky, například umožňuje rychlou a efektivní výměnu informací a zdrojů. Když se jednotlivé subsystémy spojí do vyšších celků, může to vést ke společnému řešení složitých problémů, které by jednotlivé subsystémy nedokázaly vyřešit samy. Nicméně, když se systém stane příliš propojeným, může se stát zranitelným vůči neočekávaným změnám nebo krizím. Například, když dojde k narušení jednoho subsystému, může se problém rychle rozšířit i na ostatní subsystémy a vést ke globálnímu propadu. To může mít obrovské dopady na lidskou společnost jako celek, včetně ekonomických a politických důsledků. Pokud se podaří udržovat jednotlivé subsystémy co nejvíce autonomní a schopné fungovat samostatně, mohou být větší celky i s globalizací odolnější proti riziku kolapsu. To je důležité pro udržení stability a bezpečnosti lidské společnosti jako celku. Z hlediska dějin a evoluce lze říci, že systémy jsou vytvořeny z dřívějších subsystémů, které se postupně propojily a vytvořily nové a složitější celky. [Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

Tyto celky se mohou v průběhu času měnit a přizpůsobovat novým podmínkám a vývoji společnosti. Nicméně, když se systém změní příliš rychle nebo příliš radikálně, může dojít k ztrátě paměti na to, jak systém fungoval dříve a jak dokázal odolávat různým typům krizí. Proto je důležité, aby se subsystémy i v rámci celku

udržovaly co nejvíce nezávislé. Tímto způsobem může systém získat vyšší míru odolnosti, tedy schopnost se přizpůsobit a přežít i velké problémy a krize. Celkově lze tedy konstatovat, že složitost a propojení subsystémů jsou klíčové pro efektivní fungování a rozvoj společnosti, ale zároveň jsou i zdrojem rizika. Proto je důležité najít rovnováhu mezi propojením subsystémů a zachováním jejich nezávislosti a autonomie, aby byl systém co nejvíce odolný proti krizím a propadům. [Storch in Pokorný, Bárta et al. 2008]

5. Sociální rizika moderní doby a riziková společnost

Moderní společnost vyznačuje individualizací, což je proces, kdy jednotlivci přebírají více odpovědnosti za svůj osobní život, rozhodování a jednání. Tento trend je podpořen současnými sociálními a ekonomickými strukturami, které preferují nezávislost, autonomii a konkurenceschopnost. Nicméně tato individualizace může zvýšit náchylnost jednotlivců k sociálním rizikům, jako je nezaměstnanost, chudoba nebo sociální izolace. [Keller 2011]

Dalšími znaky moderní společnosti, který Keller zmiňuje, je rozpad sociální soudržnosti. Tradiční formy sociální solidarity a soudržnosti, jako jsou rodina, náboženské a politické komunity se postupně oslabují. Na jejich místo nastupují nové formy sociální vazby, které jsou často flexibilnější a méně stabilní, což může vést k pocitu nejistoty a izolace. [Keller 2011]

Zároveň se vyskytují nové formy sociálního vyloučení a nerovnosti. Lidé, kteří nejsou schopni, nebo ochotni přizpůsobit se rychle měnícím se podmínkám, mohou být vyloučeni z pracovního trhu a stát se tak sociálně izolovanými. Z toho důvodu Keller zdůrazňuje potřebu, aby sociální politika a sociální stát odpovídaly na tyto nové výzvy a podporovaly aktivní zapojení občanů na trhu práce a jejich schopnost přizpůsobit se změnám. [Keller 2011]

Podle Jana Kellera je moderní společnost charakterizována čtyřmi hlavními rysy:

1. Nejistota a rizika: Dnes se setkáváme s rostoucími riziky a nejistotou, které se mohou projevit jako ekonomická nestabilita, politický extremismus, ekologické katastrofy nebo bouřlivé technologické změny. [Keller 2011]

2. Individualizace: Společnost je stále více zaměřena na jedince, kteří jsou donuceni nést plnou odpovědnost za svůj život. Tato tendence však zvyšuje jejich zranitelnost vůči sociálním rizikům. [Keller 2011]

3. Rozklad sociální soudržnosti: Tradiční formy sociální solidarity a společenské soudržnosti, jako je rodina, náboženské a politické komunity, se postupně rozpadají a jsou nahrazovány novými formami společenské soudržnosti, které však často nedokážou plně nahradit původní formy. [Keller 2011]

4. Nové formy sociálního vyloučení: Kvůli těmto změnám se objevují nové formy sociálního vyloučení a nerovnosti, které jsou spojeny s nedostatečnými schopnostmi jednotlivců přizpůsobit se rychle se měnícím podmínkám. [Keller 2011]

Podle Kellera současná sociální politika a sociální stát nejsou schopny účinně řešit tyto nové sociální výzvy. Proto doporučuje přechod k modelu "aktivizačního státu", který by podporoval aktivní účast občanů na trhu práce a rozvíjel jejich schopnosti přizpůsobit se novým podmínkám. Zároveň zdůrazňuje potřebu nových forem sociální solidarity a společenské soudržnosti. [Keller 2011]

Klasickým jevem spojeným s devatenáctým stoletím bylo ovládnout přírodu a následně ji ignorovat. [Beck, 2004: 11]

Ze zkušeností našich předků, jsme se naučili čelit vnějším hrozbám přírody, ale industriálním hrozbám druhé přírody, které jsou součástí industriálního systému, musíme čelit téměř bez ochrany. Tato nebezpečí se slovy Ulricha Becka stávají „černými pasažéry normálního konzumu“, protože se ukrývají ve všem, s čím denně přicházíme do kontaktu, ať už se jedná o vzduch, potravu nebo oblečení. Takto skrytě pak překonávají tato nebezpečí ochranné zóny moderny. [Beck, 2004: 11]

V pokročilé moderní společnosti je třeba brát v úvahu, že společenská produkce bohatství nespočívá pouze ve vytváření prosperity, ale je úzce provázána produkcí rizik. To dále znamená, že problémy spojené s rozdělováním ve společnosti nedostatku se prolínají s problémy a konflikty, které vznikají s produkcí rizik tvořených vědou a technikou. [Beck, 2004: 25]

Ve vyspělých státech dochází ke dvojí proměně. Na jedné straně končí boj o základní potřeby na úkor materiálního blahobytu, ve srovnání s minulým stoletím a současnými státy třetího světa. Na druhé straně se nově objevují problémy spojené s nadbytkem. Modernizace tak ztrácí svou legitimizační základnu boje proti nedostatku, kvůli kterému lidé byli ochotni snášet rizika a jisté vedlejší následky. [Beck, 2004: 27]

Současná rizika jsou nebezpečná v tom, že jdou jen těžko postřehnout našimi smysly. Největší rizika pochází z chemicko-fyzikální sféry, průmyslové nadprodukce, a hlavně globálním rozměrem možného ohrožení. Tento vývoj rizika se postupně zvětšuje s modernizací a industriálním pokrokem. [Beck, 2004: 28]

Rizika spojená s průmyslovým vývojem jsou od počátku součástí tohoto vývoje a nejsou tedy novým jevem. Devatenácté století bylo charakterizováno rizikem chudoby v důsledku zbídačení velkých částí populace. Současná rizika, o kterých se hovoří v textu a která trápí veřejnost, mají však novou kvalitu. Tyto nové formy ohrožení nejsou vázány na konkrétní průmyslové provozy, ale ohrožují život na planetě ve všech jeho projevech. V porovnání s riziky spojenými s prvotní industrializací, která byla spojena s povoláním, představují současná nebezpečí, vyplývající z vyspělých výrobních sil chemické a jaderné povahy. [Beck, 2004: 28]

V nejpokročilejším vývojovém stupni výrobních sil vzniká řada rizik, například radioaktivita, kterou nelze pozorovat žádnými lidskými smysly, ale také různé toxické látky, nacházející se ve vzduchu, vodě a potravinách. Takto vznikají dlouhodobé i krátkodobé důsledky pro lidi, rostliny a zvířata. K interpretaci těchto důsledků je pak potřeba vědeckého vědění, díky kterému jsou pak různě zvětšována, dramatizována, nebo naopak zmenšována a bagatelizována médií spojenými s definováním rizik, a tak získávají důležité politické a společenské postavení a zároveň jsou otevřena sociálnímu definování. [Beck, 2004: 29]

Růst rizik v moderní společnosti produkuje ohrožení. Tato rizika se neomezují na konkrétní třídy a skupiny, ale tato rizika spojená s procesem modernizace postihují i ty, kteří za touto modernizací stojí anebo z ní těží. Tímto vzniká takzvaný bumerangový efekt. To znamená, že už ani vyšší třídy a bohatí lidé nejsou proti těmto rizikům chráněni. Dále tyto rizika modernizace produkují nové formy mezinárodní nerovnosti, které se projevují jak mezi moderními industrializovanými zeměmi, ale i mezi rozvojovými zeměmi. Tyto rizika spojené s modernizací pak ovlivňují mezinárodní vztahy a struktury, což posiluje nejistoty pramenící z moderní společnosti. [Beck, 2004: 29]

Civilizační rizika s sebou nesou řadu ukojitelných potřeb a tím se otevírá velký obchodní potenciál, protože tento proces je sebereprodukujícím a nekonečným. Industriální společnost tak vytváří ekonomické prostředí pro uspokojování potřeb, které ale sama vyvolává.“ [Beck, 2004: 30]

S moderní společností a jejími riziky vzniká i politický potenciál katastrof. Zmenšení následků katastrofy, nebo její úplné odvrácení může zajistit politickou reorganizaci a změnu kompetencí. *„Riziková společnost je společností katastrof. Hrozí v ní nebezpečí, že výjimečný stav se stane stavem normálním.“* [Beck, 2004: 30]

Moderní industriální společnost přináší rizika, které naše oko a vlastní vnímání nedokáže rozpoznat. Vlivy, které poškozují přírodu a naše zdraví a je to z jejich podstaty zcela zřejmé musí být měřeny experty s kvalifikovaným posudkem vzhledem k sociální konstrukci. Většina potenciálních rizik jako například nukleární a chemické zamoření, nebo civilizační choroby nespádají do našeho bezprostředního lidského vnímání a často jsou pro lidi, kteří jim jsou vystaveni neviditelná, ale projeví se třeba až na další generaci jejich potomků. Tato ohrožení pak potřebují nástroje vědy, jako měřicí přístroje a experimenty, aby byla vůbec viditelná. [Beck, 2004: 35]

Na jedné straně stojí reálná rizika, jako nové druhy nemocí, zničené vodní plochy a lesy. Na té druhé ale stojí hlavní síla rizik promítnutých do budoucnosti. *„V rizikové společnosti ztrácí minulost svoji determinující moc nad přítomností. Na její místo nastupuje jako „příčina“ přítomných prožitků a dnešního jednání budoucnost, a tudíž něco neexistujícího, vykonstruovaného, fiktivního.“* Dnes se snažíme zabránit krizím a problémům blízké i vzdálené budoucnosti, abychom jejich následky buď zmírnili, nebo takovým situacím úplně předešli. [Beck, 2004: 43]

Nedostatek bezpečnosti a nadbytek rizik se pojí s k nedostatkem zaopatření. Bohatí si na rozdíl od chudých a slabých mohou dovolit vykoupit si bezpečnost a svobodu o rizika. Tato skutečnost vyostřuje třídní rozdíly mezi chudými a bohatými. Tento „zákon“ platí už dlouho a týká se například rizika nezaměstnanosti, kdy jsou nekvalifikované osoby na rozdíl vysoce kvalifikovaných mnohem více ohroženy ztrátou zaměstnání. Zároveň méně kvalifikovaní lidé jsou podstatně více vystavováni rizikům, spojených s těžkou a nebezpečnou prací v průmyslových podnicích. Tento jev se odráží i do umístění bydliště. Levnější bydlení bývá často v

blízkosti průmyslových center, kde je větší znečištění různými škodlivými látkami v půdě, vzduchu i vodě. Strach ze ztráty pravidelného finančního příjmu však převyšuje možná rizika spojená se znečištěním v okolí bydliště. [Beck, 2004: 45]

Po zvolení Donalda Trumpa v USA rekordní počet amerických občanů zkupovalo pozemky na Novém Zélandu. Příliv migrantů začal již dlouho před Trumpovým vítězstvím. Za prvních deset měsíců roku 2016 nakoupili cizinci na Novém Zélandu téměř čtrnáct set čtverečních mil půdy, což je podle vlády více než čtyřnásobek toho, co nakoupili ve stejném období předchozího roku. Američtí kupci byli druzí za Australany. [Osnoš 2017]

Ten, kdo disponuje finančním zajištěním, má mnohem širší možnosti se vyrovnat s rizikovými situacemi, úplně se jim vyhnout, nebo je aspoň nějakým způsobem kompenzovat. Tato třídně podmíněná nerovnost v praxi znamená, že dlouhodobě dobře finančně zajištění lidé se mohou rizikům pokusit úplně uniknout volbou svého bydliště a jeho vybavením (například čistička vzduchu). To stejné platí i o výživě. Finančně zajištění lidé mohou jíst kvalitní potraviny bez přidané chemie a vyhnout se tak vysoce zpracovaným výrobkům, které bývají z pravidla nejlevnější. Vzdělání tak ovlivňuje možnosti, jak se vyhnout nebo vyrovnat s riziky. [Beck, 2004: 46]

Mezi krajní chudobou a krajním rizikem funguje jistá spojitost, riziková průmyslová odvětví se přesunují do zemí třetího světa s levnou pracovní silou. V mezinárodním měřítku platí vztah, že materiální bída je velmi úzce spjata se slepotou k riziku. [Beck, 2004: 55]

Pocit ohrožení není vždy spojen s materiální chudobou, ale může existovat i ve společnosti relativního blahobytu. Lidé, i když mohou být zámožní, žijí ve společnosti hojné spotřeby a nadbytku, ale přesto pocítují strach a vnímají hrozby. „*Srovnání rizika s materiální nouzí poukazuje na další znak, vědomí rizika a aktivní angažovanost se rozvíjí spíše tam, kde se uvolňuje nebo mizí tlak spojený se zajištěním bezprostřední existence, to znamená v bohatších a dobře zabezpečených poměrech.*“ [Beck, 2004: 69]

Jedna ze základních dovedností pro přežití ve staré industriální společnosti byla schopnost čelit materiální nouzi a sociální degradaci. Právě boj proti těmto rizikům byl hlavní kolektivní cíl a hlavním individuálním cílem, bylo plánování kariéry a přístup ke vzdělání. V rizikové společnosti se k tomuto přidávají další k životu důležité schopnosti. Velký význam nabývá schopnost předvídat nebezpečí, snášet jeho přítomnost a vyrovnat se s ním. Strach ze sociální degradace a orientace na sociální vzestup teď ustupuje do pozadí kvůli podstatně důležitějším otázkám: Jak se můžeme vyrovnat ohrožením a s ním spojenými úzkostmi a nejistotami? Jak můžeme ovládnout strach, když nedokážeme kontrolovat jeho příčiny? V rizikové společnosti je tedy klíčová schopnost vyrovnávat se se strachem a nejistotou, tyto dovednosti pak nabývají důležité civilizační kvalifikace a stávají se základním úkolem pedagogických institucí. [Beck, 2004: 101]

Čím více v procesu modernizace rostou jednotlivá nebezpečí, tím více zřetelně jsou při tom ohroženy základní hodnoty společnosti. S ohrožením těchto hodnot narůstá obecné vědomí o jejich přímém nebezpečí a v tomto důsledku je následně otřesena zavedená struktura moci a kompetencí ve věcech politických a ekonomických ve vztahu s veřejností. To znamená, že při hrozícím nebezpečí budou nastaveny odpovědnosti a kompetence opravňující k jednání a detaily spojené s modernizací budou pod kontrolami a plánováním byrokratických procesů. Při rozvoji civilizace jsou „skororevoluce“ téměř civilizační úděl, který je modernizací podmíněný pod rouškou normality, tím vzniká „zmocnění“ ke vzniku katastrof, které mohou velmi snadno nastat. *„Riziková společnost tedy není společností revoluční, nýbrž něčím více: je společností katastrof. Hrozí nebezpečí, že výjimečný stav se v ní stane stavem normálním.“* [Beck, 2004: 104]

Současný nárůst rizik generuje nové výzvy pro demokracii, protože riziková společnost s sebou nese tendence k vytváření totalitarismu jako obrany před možnými riziky. Ten s sebou ale ve jménu práva zabránit tomu nejhoršímu, nese něco mnohem většího a dobře známého. Vedlejší účinky politických vedlejších účinků tak ohrožuje demokratický politický systém, jeho budoucnost a další existenci. Současný demokratický systém se nachází ve velmi složité situaci,

protože buď selže v boji proti neodkladným produkovaným nebezpečím nebo prostřednictvím aplikace autoritativních pilířů státní moci přijde o základní demokratické principy. [Beck, 2004: 106]

6. Narcismus jako reakce na společenské změny

Po kulturním a politickém kolotoči v šedesátých letech, kdy lidé ještě měli zájem o věci veřejné, přichází velký společenský odklon od veřejných zájmů. Lidé se soustřeďovali výhradně na osobní problémy s nezájmem o dění hospodářské krize. Upadl zájem o politiku, zmizely studentské revolty a revoluční očekávání a bylo jen velmi málo věcí, které dokázaly lidi vyburcovat v dlouhodobém horizontu. Ve společnosti začíná být vše jen šedé a neutrální. Aktuální velká témata jako filozofické, vojenské a ekonomicko-politické otázky nevyvolávají v lidech žádný zájem a zvědavost, ztrácí se tak v drobných a nepodstatných událostech všedních dnů. Lidé chtějí žít jen v přítomnosti, bez ohledu na minulost i budoucnost a ztrácí smysl pro jakoukoliv historickou kontinuitu. Společnost ztrácí pocit sounáležitosti s předchozími po sobě jdoucími generacemi. Žije přítomností a už se nestará o své tradice nebo o to, kdo přijde po nich. [Lipovetsky, 2008]

Na tomto vývoji lze sledovat upouštění od tradic a historie, jako od zájmu o hodnoty a společenské instituce. Války, mezinárodní terorismus, hospodářská krize, strach z jaderných technologií a ekologických katastrof vyvolaly nedůvěru ve státní instituce a navodily očekávání blízké katastrofy. Narcistická strategie přežití tak vznikla proto, aby si lidé mohli uchovat psychické a fyzické zdraví. Když budoucnost oplývá nejistotou a riziky, nezbyvá nic jiného než se zaměřit na přítomnost, kterou si tak lidé opatrují a hýčkají. Tento systém se tímto odvrací od minulosti i budoucnosti, protože se chce zbavit teritoriality a starých tradic, aby mohla vzniknout společnost bez pevných základů a kořenů. Tímto lhostejným nakládání s historií pak vzniká „kolektivní narcismus“, který je společenským příznakem společností, které se staví k budoucnosti pouze s beznadějí ve světlé zítřky. [Lipovetsky, 2008]

Téměř nikdo si neuvědomuje skutečnost, že žijeme v apokalyptickém věku, a i přes katastrofické skutečnosti probírané v médiích se stále pohybujeme v povrchní apatii ke všemu důležitému. Pomalu se rozvíjí „thanatokracie“ a stále přibývající ekologické katastrofy nevyvolávají žádný pocit rizika, nebo „konce světa“. Lidé si prostě pouze zvykají na nejhorší a učí se žít v krizi, tyto pesimistické vyhlídky však neovlivňují jejich touhu po zábavě a kýženému blahobytu. Ekologické hrozby zatím nedokázaly proniknout do současného apatického vědomí dostatečně hluboko. [Lipovetsky, 2008]

Narcismus je tvořen povrchní citlivostí k světu a také zarytá lhostejnost. Tento jev lze do jisté míry vysvětlit záplavou informací, které se na nás denně hrnou skrze masmédiá a brání trvalejším emocím. Jeho skutečný vznik je ale zapříčiněn všeobecným odklonem od společenských hodnot, který vyvolal způsobil proces personalizace. [Lipovetsky, 2008]

Odklon od velkých názorových systémů je spojen s výrazným zaměřením na svoje vlastní „já“. Podpora individualismu je zapříčiněna touhou a honbou za blahobytem, rozkoší a opouštěním od sociálních norem. [Lipovetsky, 2008]

7. Rozvrat hodnot 20. století

Fukuyama charakterizuje dvacáté století jako období pesimismu v porovnání s devatenáctým stoletím, kdy i přes revoluce a válečné konflikty převažoval optimismus díky materiálnímu růstu a vědeckému pokroku. Moderní doba s dvěma světovými válkami a vzestupem totalitních režimů však způsobila zásadní otřesy v představách o pokroku a demokracii. Fukuyama argumentuje, že technologický pokrok umožnil tyranii na masové úrovni a podkopává tradiční hodnoty spojené s kulturou, vzděláním a rozvojem. [Fukuyama 2002]

V současné době se setkáváme s dvěma současnými krizemi – politickou krizí dvacátého století a intelektuální krizí západního racionalismu. Tyto krize ohrožují liberální demokracii a její intelektuální základy. Fukuyama dále diskutuje o přechodu k "informační společnosti", který transformuje ekonomiku a pracovní struktury. Společnost je vystavena obrovské svobodě volby a rovnosti, což je hodnota, kterou lidé dnes nejvíce oceňují. Přesto výrazně narůstá sociální nejistota a zhoršují se sociální podmínky, což Fukuyama přičítá nespravedlnostem a rozpadu hierarchií. [Fukuyama 2002]

Závěrem Fukuyama zdůrazňuje, že i když informační technologie přinesly zjevné výhody, neznamená to nutně celkové zlepšení života. Zvýšená kriminalita a sociální problémy v centrech velkých měst je činí neobyvatelnými. [Fukuyama 2002]

Také klesá v tomto období klesá důvěra v instituce. V padesátých letech ve Spojených státech a Evropě důvěřovala státu většina obyvatelstva. Na konci devadesátých let důvěřovala státu jen menšina. Také se změnila povaha vztahů a spolupráce od jednoho člověka k druhému. Nejsou důkazy, zda spolu lidé méně přátelí nebo se spolčují, ale vztahy, které mezi lidmi vnikají, jsou povrchnější, krátkodobější, méně závazná a vytváří si je menší skupiny. Tyto změny nastaly ve většině podobných zemích ve stejném časovém období a způsobily rozvrat hodnot, které vyznávala průmyslová společnost dvacátého století. [Fukuyama, 2002]

Rozvrat společenských norem kvůli technickému pokroku ale není z historického hlediska ničím novým. Technický pokrok během konce osmnáctého a celého devatenáctého století proměnil zemědělské společnosti v městské průmyslové společnosti a tím i zvyky, normy a hodnoty, které byly typické pro vesnický život. Díky tomuto posunu vznikla i koncepce rozlišení mezi Gemeinschaft a Gesellschaft, jejímž autorem je Ferdinand Tönnies. Gemeinschaft (pospolitost) vysvětluje Tönnies jako síť osobních vztahů, které jsou založené na velkých rodinách, silných osobních vazbách a chováním na základě nepsaných norem. Gesellschaft (společnost) naopak popisuje jako soubor nařízení a zákonů, které jsou typické pro městskou průmyslovou společnost. Vztahy byly méně osobní, lidé na sobě nebyli tolik závislí a necítili se být tolik vázáni mravními povinnostmi. *„Od té doby se moderní sociologická teorie opírá o představu, že neformální normy a hodnoty budou postupně nahrazeny racionálními, formálními zákony a pravidly.“* [Fukuyama, 2002: 21]

8. Sociální kapitál

Lidská společnost potřebuje mít vymezená pravidla a jisté hranice chování. Fukuyama definuje sociální kapitál jako „soubor neformálních hodnot nebo norem, kterými se řídí příslušníci určité skupiny a které jim umožňují spolupracovat. Jestliže členové skupiny očekávají, že i ostatní budou poctiví a spolehliví, začnou si navzájem důvěřovat. Důvěra je jako mazadlo, které pomáhá lepšímu chodu a výkonu skupiny nebo organizace.“ [Fukuyama, 2002: 29]

Bez sociálního kapitálu nemůže vzniknout zdravá občanská společnost, jejíž působnost se pohybuje mezi rodinou a státem. Díky sociálnímu kapitálu se můžou různé skupiny ve společnosti spojovat dohromady k obraně svých zájmů, na které by jinak stát nebral ohled. [Fukuyama, 2002]

9. Krize modernity

Postmoderní doba ignoruje možná rizika. Tento problém pramení z doby osvícenství, kdy si lidé mysleli, že díky novým technologiím se jim podaří ovládnout přírodu. *„Přírodní katastrofy se mění v katastrofy morální, protože je za ně nyní zodpovědný člověk, který má k dispozici veškeré nástroje vědy, aby jim zabránil. Už nejde o otázku náhody. To, co se stane, už nikdy není předvídatelné. Vždycky jde o porušení, bezohlednost, inkompetenci, pomínutí, kvůli kterým se katastrofě nepředěšlo.“* [Bauman, Bordoni 2015: 76]

Tuto krizi prohlubují i jevy jako konzumerismus, kdy naše štěstí není odvíjeno od bytí, ale vlastnictví. S postupným rozkladem sociálních jistot a sociálních systémů, jako důsledek modernity se stává problém stále více osobní. Komunita kvůli zmatenosti projevuje nezájem a v obavách o přežití krize, se snaží o záchranu toho, co zachránit jde. Ubývá sociálních jistot, které byly v minulých desetiletích oporou pro individuální existování. Například vznik fenoménu nejistého zaměstnání, který se opírá o krátkodobé a snadno ukončitelné pracovní smlouvy. Dále omezení veřejných výdajů, které negativně ovlivňují kvalitu od zdravotních služeb po vzdělání. *„Za touto filozofií nejistoty, za zkapalněním sociálního státu, které neovlivňuje jen Evropu, ale bují ve větší či menší míře na globální úrovni, leží neoliberalní víra v to, že každý by se měl postarat sám o sebe a neotravovat ostatní se svými potřebami a nedostatky.“* [Bauman, Bordoni 2015] Tento přístup, který má základ v prvotní koncepci modernity, je založen na prosazení si vlastní cesty, vlastních schopnostech a bezohlednosti se nehodí pro žádné společenství lidí, kteří se chtějí nazývat komunitou. [Bauman, Bordoni 2015: 79]

Ve třetím tisíciletí se dostává do krize i moderní stát, ve kterém probíhá odklon od klasického „Vestfálského modelu“ státu. Za krizí stojí otevírání hranic, neschopnost státu plnit závazky vůči občanům, bezpečnost, obrana práv, identity a kulturních tradic, které jsou nyní tekuté a nejisté. Globalizace smazala hranice mezi státy a tím narušila jejich suverenitu a moc. Přirovnávají stát k Leviathanu Thomase Hobbesa, kdy je tělo zbaveno ruky a libuje si ve své neschopnosti, protože zodpovědnost činit

významná rozhodnutí mají jiní. Krize státu je v souvislosti s nadnárodní ekonomikou, stále rychlejší komunikací a také kulturou, která přestala mít lokální úroveň a je stále více ovlivněná informacemi a návrhy z celého světa, to vede k uvědomování si změn a novým potřebám. [Bauman, Bordoni 2015]

Stát postupně ruší a ořezává veškeré dříve podporované záruky proti neúspěchům a selháním a podkopává základy společenské soudržnosti. Lidské vztahy, které byly kdysi součástí bezpečnostní sítě a vyžadovaly si značné a trvalé investice času a energie, stejně jako ochotu obětovat okamžité osobní potřeby jsou stále křehčí a patrně dočasné. Fakt, že osoba je vystavena nejistotám trhů práce a produktů, stimuluje spory namísto jednoty. Posiluje soutěživost, zatímco degraduje týmovou práci a spolupráci na úroveň dočasné a čistě účelové taktiky, která se ukáže, jakmile se vyčerpají všechny výhody s ní spojené. [Bauman, 2008: 10]

Jedinci jsou nuceni nést odpovědnost za řešení různých problémů, které vznikají a které často přesahují chápání daného jedince, přesto je však nucen se s nimi vypořádat, protože se to od nich očekává. Zájmem jednotlivce teď nejlépe poslouží flexibilita na místo konformity, tedy schopnost rychle se přizpůsobovat a měnit taktiku a bez váhání se zbavovat i svých závazků. Takže jedinec využívá aktuálních příležitostí, které nemusí splňovat jeho preference.

[Bauman, 2008: 11]

Kvůli negativní globalizaci je dnešní společnost válcována silami, které není schopna kontrolovat a kterým úplně nerozumí, jako je globalizace trhu, násilí, zločin a terorismus. Dříve otevřená společnost teď nedokáže rozhodovat o své budoucnosti a je odkázána snášet rány osudu. Otevřená společnost původně odkazovala ke svobodě, kterou si hýčká a chrání. Teď ale přerostla ve zranitelnou populaci, která je vyděšená z vlastní neschopnosti se bránit a posedlou neprostupností svých hranic a bezpečností uvnitř. Na takto negativně globalizované planetě nebude možné trvale zajistit bezpečí v konkrétní zemi, nebo skupině států bez kontextu toho, co se děje jinde ve světě. Bauman zmiňuje slova Arundhati

Royové: „*Zatímco elita se někde na špici světa žene za svými vysněnými cíli, chudí zůstávají lapeni ve spirále zločinu a chaosu*“. [Bauman, 2008: 17]

Taková situace bude ve většině lidí a v národech, které si nejvíce zakládají na osobní svobodě vyvolávat strach a budou požadovat řešení institucí, které mají tendence ničit jejich občanská a politická práva. Takže v zájmu většího bezpečí lidé obětují část svobody. Strach nevypovídá nic o charakteru nebezpečí, ale o tom, kam nás může zavést a jak může ovlivnit naše chování. Lidé si budou stavět kolem domů vysoké ploty, najímat strážné, pořizovat zbraně a chodit na hodiny sebeobrany. Tohle všechno ovlivňuje a mění společenský život. Tyto všechny aktivity ale ještě umocňují pocity zmatku a nebezpečí, kterým se tím snažíme předejít. [Bauman, 2008: 18]

Keller ve své knize: *Nejistota a důvěra, aneb, K čemu je modernitě dobrá tradice* tvrdí, že lidé mohou reagovat na ztrátu důvěry v státní ochranu třemi různými způsoby. Prvním z nich je providencialismus, který znamená, že se lidé vzdávají kontroly nad svým osudem, protože věří, že sami nemohou nic ovlivnit. Druhou možnou reakcí, kterou Keller zmiňuje, je rozhodnutí lidí opatřit si zbraň a bezpečnostní systémy kolem domu pro vlastní ochranu. A třetí variantou je, ústup jedinců do homogenních komunit, které jsou nepřátelsky orientovány vůči všem cizím vlivům. [Keller 2009]

Kapitál strachu je pak velmi často využíván k politickým a komerčním účelům, protože osobní bezpečí se stalo velmi důležitou komoditou. Války masmédií tento trend pak ještě více prohlubují a zvyšují kapitál strachu. [Bauman, 2008: 21]

Strach je „nejzlomyslnější démon“, který se vyskytuje ve společnostech současnosti. Avšak největší obavy plynou z nejistot přítomnosti a zahalené budoucnosti, tyto nejistoty vznikají z našeho pocitu, že nemáme situaci pevně v rukou a to jak individuálně, tak v rámci kolektivu. Zároveň pokud nám chybí prostředky, díky kterým bychom dosadili vybrané politiky na příslušná místa. Díky nim dále mohli získat zpět kontrolu nad mechanismy, které ovlivňují a utvářejí podmínky pro naše životy, udávají naše možnosti a v neposlední řadě omezují naše

práva a svobody. „*Démona strachu se nezbavíme, dokud takové mechanismy nenajdeme.*“ [Bauman, 2008: 32]

10. Blackout

Blackout je termín používaný k označení masivního výpadku dodávek elektrické energie na velkém území trvajícího několik hodin až dní ovlivňujícího velký počet lidí. Tyto výpadky jsou často způsobeny mimořádnými událostmi v přenosovém systému. Pokud se jedná o lokální výpadky nebo jsou dodávky energie obnoveny během několika minut až hodin, nepovažuje se to za blackout. Veřejnost může dostávat informace o tom, že došlo k blackoutu se všemi možnými důsledky a dopady postupně a s určitým zpožděním, v závislosti na vývoji situace. Není možné přesně předpovědět, jak dlouho bude trvat, než se dodávky energie obnoví. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

Existuje mnoho možných příčin blackoutu. Mezi ně patří poruchy způsobené přírodními jevy. Pokud jde o přírodní jevy, jednou z možných příčin poruch v přenosové soustavě může být tornádo. Taková událost může vyvolat takzvaný domino efekt, kdy jedna událost postupně vyvolává řadu dalších souvisejících událostí. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

Domino efekt je proces, kdy jedna událost způsobí sérii dalších událostí. V případě větrné smrště může toto vést k pádu stromů na elektrická vedení, což způsobí přerušení dodávek elektrické energie spotřebitelům. To může narušit rovnováhu mezi produkcí a spotřebou elektrické energie, což vede k automatickému odpojení nezatížených výrobních zařízení. To může vést k rozpadu přenosové soustavy na oddělené ostrovy, což způsobí kaskádové šíření poruchy a v konečném důsledku blackout. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

Podobně, dlouhotrvající sněžení nebo silná námraza, anebo kombinace těchto dvou faktorů, mohou mít podobný dopad. Další potenciální příčinou blackoutu může být významný přetok energie ze zahraničních rozvodných soustav. Například, přeprava energie z elektráren (jako jsou větrné a fotovoltaické elektrárny) z severního

Německa do odběratelských center v jižním Německu probíhá přes přenosovou soustavu České republiky. Pokud dojde k náhlému nárůstu produkce elektrické energie a spotřeba na druhé straně není vyrovnána, může dojít k rozsáhlému výpadku. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

Teroristický útok je také možnou příčinou blackoutu. Útok může být proveden přímo, například zničením trafostanic, nebo může být proveden prostřednictvím informačních sítí, jako je kybernetický útok. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

Pokud dojde k rozsáhlému výpadku elektrické energie (blackoutu), lze v České republice přijmout několik opatření. Tyto opatření jsou zaměřena na obnovení dodávek elektřiny a minimalizaci dopadů výpadku na obyvatelstvo a infrastrukturu. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

Předně, provozovatel přenosové soustavy může vyhlásit stav nouze v energetice. To otevírá možnosti pro implementaci řady provozních opatření, která se zakládají na klíčových plánech pro řešení krizových situací. Tyto plány mohou zahrnovat například frekvenční regulaci, omezování zátěže nebo vypínání určitých částí sítě. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

Pokud je ohrožena veřejná bezpečnost, může být vyhlášen krizový stav. To umožňuje orgánům státní správy přijmout krizová opatření, jako je omezení pohybu a shromažďování osob, evakuace obyvatelstva nebo povinnost k práci. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

V rámci opatření pro nouzové přežití obyvatelstva mohou být přijata opatření pro nouzové zásobování základními potravinami a pitnou vodou, poskytování základních služeb obyvatelstvu, dodávky energií a organizování humanitární pomoci. Tato opatření jsou zaměřena na zajištění základních životních potřeb obyvatelstva během výpadku elektrické energie. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

Obecně platí, že opatření přijatá během blackoutu musí být koordinována a efektivní, aby se zajistilo rychlé a účinné obnovení dodávek energie

a minimalizace dopadu výpadku na obyvatelstvo a infrastrukturu. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

V případě, že dojde k rozsáhlému výpadku elektrické energie, nebude fungovat řada technologií a služeb, na kterých se moderní společnost silně spoléhá. K těm, které budou bezprostředně ovlivněny, patří všechna zařízení, která potřebují elektrickou energii k provozu, běžné osvětlení, zabezpečovací systémy budov, dopravní signalizace, bankomaty a platební systémy v obchodech, čerpací stanice a veřejná doprava závislá na elektrické energii. V průběhu několika hodin po výpadku můžeme očekávat problémy s dodávkami pitné vody, plynu a tepla, výpadky mobilních a datových sítí a potíže se svozem odpadu. Pokud bude blackout trvat déle, můžeme očekávat další narušení, jako jsou problémy se zásobováním potravinami, léčivými a palivami, omezený přístup k ověřeným informacím, potíže s fungováním úřadů a narušení veřejného pořádku. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

V případě, že dojde k rozsáhlému výpadku elektrické energie, nebude fungovat řada technologií a služeb, na kterých se moderní společnost silně spoléhá. K těm, které budou bezprostředně ovlivněny, patří všechna zařízení, která potřebují elektrickou energii k provozu, běžné osvětlení, zabezpečovací systémy budov, dopravní signalizace, bankomaty a platební systémy v obchodech, čerpací stanice a veřejná doprava závislá na elektrické energii. V průběhu několika hodin po výpadku můžeme očekávat problémy s dodávkami pitné vody, plynu a tepla, výpadky mobilních a datových sítí a potíže se svozem odpadu. Pokud bude blackout trvat déle, můžeme očekávat další narušení, jako jsou problémy se zásobováním potravinami, léčivými a palivami, omezený přístup k ověřeným informacím, potíže s fungováním úřadů a narušení veřejného pořádku. [Hasičský sbor Jihomoravského kraje 2016]

Cílek popisuje, že můžeme počítat se třemi krizovými scénáři a podle nich pak usoudit, jak náročná bude příprava potravin. 1. desetidenní krize, která kalkuluje s přírodními pohromami, jako je například blackout, povodeň, vichřice atd. V Evropských městech se podobné problémy obvykle řeší do pěti dnů. Ale situace

se může složkám integrovaného záchranného sboru zkomplikovat a doba se může protáhnout. Standardně bychom měli mít doma zásoby na 2-3 týdny, se kterými si v tento případ vystačíme. 2. Tříměsíční krize, k této formě obvykle dochází při napadení státu agresorem nebo státního převratu. Ochromení země trvá podle zkušeností z Arabských zemí 1-3 měsíce. Tento typ pohrom vypadá vždy velmi nepravděpodobně až do chvíle, kdy nastane. Situace může nastat třeba jako následek demonstrace, kdy jeden den probíhá pokojně a další den se promění v rabování ulic. V těchto případech je často zřizována interní, nebo mezinárodní pomoc. 3. roční krize, Cílek zmiňuje sopečný výbuch, či nečekané sucho, kdy dojde k prudkému poklesu produkce potravin. Evropské státy mají zásoby potravin na 1-2 měsíce, ale budou mít velké problémy s jejich distribucí. [Cílek, 2012]

Stále více lidí projevuje zájem o přežití v krizových situacích, avšak dotyčný sám není schopen jednoznačně říci, zda se obecná situace ve společnosti či na světě skutečně zhoršila. Snaží se uklidňovat ostatní pomocí hesla "Vždy připraven," které považuje za relevantní nejen ve skautském kontextu. Přestože přiznává, že mnoho lidí podniká aktivity spojené s přípravou na konec světa, on sám se na tyto přípravy dívá jako na způsob, jak zlepšit život, i když se nakonec nic mimořádného nestane. Zároveň zdůrazňuje, že číst různé příručky a stavět protiatomový kryt pod domem považuje za nereálné opatření. Z výsledků cvičení, které proběhlo po rozsáhlém výpadku elektrického proudu ještě, vyplývá, že obnovení elektroenergetické sítě trvá přibližně šest dní. [Cílek 2018]

Čeští odborníci mají různé názory na to, jak dlouho by mohla skutečně trvat krizová situace, během které by se rodiny musely spoléhat na vlastní zajištění bez pomoci státu. Zatímco deset dní, jak doporučuje Německo, je mnohým příliš dlouhá doba, experti odhadují potenciální kolaps na dva až tři dny. Tato doba je většinou pokryta běžnými zásobami v domácnosti, ale závisí na situaci. Celostátní blackout je téměř vyloučen, spíše by postihl menší lokalitu. Diskuze o připravenosti obyvatel na krizové situace je aktuální i v České

republike, přičemž doporučení minimum připravenosti se pohybuje kolem 48 hodin. [Pokorný, Záborská 2016]

Ten, kdo si v posledních letech doma tvoří zásoby, často není brán vážně. Ti, kteří začali s touto praxí v době prvních zpráv o koronavirové epidemii, byli veřejností považováni za přehnaně paranoidní. Nicméně některé zásoby, které by rodině umožnily přežít neočekávané události, byly pro naše předky přirozenou součástí života. Avšak nyní, v důsledku současné pandemie, se může změnit postoj mladší a střední generace k uchování potravin a přípravě na neočekávané situace. Pravděpodobně si uvědomí, že ne každodenní návštěvy restaurací jsou nutností, a možná začnou chápat důležitost umění nakupovat a vytvářet zásoby potravin, což jim umožní přežít i v době, kdy se nemohou dostat do obchodu po delší dobu. [Hofmanová 2020]

11. Praktická část

V této části práce se budu věnovat metodologii empirické části, popisu výzkumu, sběru dat a analýze.

Výzkum probíhal pomocí online dotazníkového šetření na platformě Google documents. Výzkum trval tři týdny a podařilo se mi získat celkově 354 respondentů. K online formě se rozhodl z etického důvodu, protože šetření bylo provedeno v době lockdownu během pandemie COVID-19 na jaře 2021. Dotazník se skládal ze 36 uzavřených a polouzavřených otázek. První výsledky jsem měl v Microsoft Excel, které jsem následně dále testoval v programu IBM SPSS Statistics, kde jsem musel pro lepší třídění výsledků sloučit některé skupiny odpovědí dohromady. Konkrétně skupiny „spíše ano“ a „určitě ano“ do společné odpovědi „ano“ a totéž udělat u záporné skupiny odpovědí.

Výzkumný vzorek měli být lidé v aktivním věku, kteří mají samostatné bydlení. Vzhledem k online dotazníkovému šetření byl výzkumný vzorek nahodilý.

12. Otázky a hypotézy

V této části se zaměřím na výzkumné otázky a hypotézy, které jsou s nimi spojeny. V první výzkumné otázce chci zjistit, zda lidé, kteří nedůvěřují institucím mají větší tendence se spoléhat sami na sebe a tím pádem budou lépe připraveni na krizové situace. V druhé výzkumné otázce chci zjistit, jestli se lidé, kteří se něčím cítí pravidelně ohroženi mají větší tendence se chránit a nepodceňovat možné situace. A ve třetí výzkumné otázce chci zjistit, jestli se lidé, kteří byli zaskočeni z prázdných obchodů během pandemie začali více připravovat, na možné krizové situace. K těmto otázkám jsem se rozhodl na základě teoretické části, kdy u první a druhé výzkumné otázky vidím shodu s myšlenkami Becka a Kellnera o nedůvěře a všudypřítomném riziku. Ke třetí otázce mě inspirovala myšlenka Lipovetskeho o narcismu a apatii k nebezpečí.

VO1: Jsou lidé, kteří nedůvěřují institucím lépe připraveni na krizové situace?

H1: Lidé, kteří nedůvěřovali vládě, sledovali situaci kolem COVID-19 ve větší míře ještě, než vypukla pandemie.

H2: U lidí, kteří nedůvěřují vládě předpokládáme více trvanlivých potravin.

H3: Snaha zajistit si ochranné pomůcky před vypuknutím pandemie je závislá na nedůvěře vládě.

H4: Lidé, kteří nedůvěřují vládě, budou mít doma v zásobě připravené běžně dostupné léky ve větší míře, než lidé, kteří vládě důvěřují.

VO2: Budou mít lidé, kteří se cítí něčím potenciálně ohroženi, větší tendence se chránit a být připraveni na případné krizové situace?

H5: Liší se sledování situace ohledně COVID-19 ještě před propuknutím pandemie u lidí, kteří se něčím cítí potenciálně ohroženi?

H6: Lidé, kteří se cítí něčím potenciálně ohroženi mají trvanlivé zásoby

VO3: Mají lidé, kteří nebyli během pandemie COVID-19 připraveni v současnosti větší tendence nakupovat domů do zásoby?

H7: Lidé, ve kterých první vlna pandemie vyvolala nejistotu spojenou s nedostatkem potravin v obchodech, budou v současnosti nakupovat trvanlivé potraviny do zásoby.

H8: Lidé, kteří neměli doma zásoby před pandemií po této zkušenosti nakupují více do zásoby.

13. Výsledky

H1: Lidé, kteří nedůvěřovali vládě, sledovali situaci kolem COVID-19 ve větší míře ještě, než vypukla pandemie. (než lidé, kteří důvěřují)

TAB. 1: Sledování situace ohledně COVID-19/ důvěra vládě

Důvěra vládě * Sledoval/a jste situaci ohledně COVID-19 ještě před tím, než začala pandemie? (doba cca prosinec 2019 - únor 2020) Crosstabulation

			Zájem o sledování situace COVID-19 ještě před tím, než začala pandemie? (doba cca prosinec 2019 - únor 2020)		Celkem
			Ano	Ne	
Důvěra vládě	Ano	Počet	27	9	36
		% Důvěra vládě	75,0%	25,0%	100,0%
	Ne	Počet	211	105	316
		% Důvěra vládě	66,8%	33,2%	100,0%
Celkově		Počet	238	114	352
		% Důvěra vládě	67,6%	32,4%	100,0%

Data u první hypotézy svědčí v její neprospěch. 75% respondentů, kteří důvěřují vládě mělo zájem o sledování situace týkající se COVID-19 ještě před vypuknutím pandemie oproti 67% respondentů, kteří vládě nedůvěřují. Rozdíl 8 procentních bodů je signifikantní.

H2: U lidí, kteří nedůvěřují vládě předpokládáme více trvanlivých potravin.

TAB. 2: Zásoba trvanlivých potravin/ důvěra vládě

Důvěřujete vládě? * Máte doma základní trvanlivé potraviny na dobu alespoň dva týdny? Crosstabulation

			Máte doma základní trvanlivé potraviny na dobu alespoň dva týdny?		Celkem
			Ano	Ne	
Důvěřujete vládě?	Ano	Počet	30	7	37
		% Důvěřujete vládě?	81,1%	18,9%	100,0%
	Ne	Počet	248	68	316
		% Důvěřujete vládě?	78,5%	21,5%	100,0%
Celkem		Počet	278	75	353
		% Důvěřujete vládě?	78,8%	21,2%	100,0%

Data u druhé hypotézy svědčí v její neprospěch. 81% respondentů, kteří důvěřují vládě má zároveň doma trvanlivé potraviny oproti 79% respondentů, kteří vládě nedůvěřují. Souvislost se neukázala jako signifikantní.

H3: Snaha zajistit si ochranné pomůcky před vypuknutím pandemie je závislá na nedůvěře vládě.

TAB. 3: Snaha zajistit si ochranné pomůcky/ Důvěra vládě

Důvěřujete vládě? * Snažil/a jste se ochranné pomůcky zajistit ještě před vyhlášením nouzového stavu (březen 2020) v České republice? Crosstabulation

			Snažil/a jste se ochranné pomůcky zajistit ještě před vyhlášením nouzového stavu (březen 2020) v České republice?		Celkem
			Ano	Ne	
Důvěřujete vládě?	Ano	Počet	29	8	37
		% Důvěřujete vládě?	78,4%	21,6%	100,0%
	Ne	Počet	197	120	317
		% Důvěřujete vládě?	62,1%	37,9%	100,0%
Total		Počet	226	128	354
		% Důvěřujete vládě?	63,8%	36,2%	100,0%

Data u třetí hypotézy svědčí v její neprospěch. 78% respondentů, kteří důvěřují vládě, měli snahu si opatřit ochranné pomůcky ještě před vyhlášením nouzového stavu oproti 62% respondentů, kteří vládě nedůvěřují. Souvislost se neukázala jako signifikantní.

H4: Lidé, kteří nedůvěřují vládě, budou mít doma v zásobě připravené běžně dostupné léky ve větší míře, než lidé, kteří vládě důvěřují.

TAB. 4: Zásoby léků/ důvěra vládě

Důvěřujete vládě? * Máte doma běžně dostupné léky proti bolesti, léky na snížení horečky, proti alergiím
Crosstabulation

			Máte doma běžně dostupné léky proti bolesti, léky na snížení horečky, proti alergiím		Celkem
			Ano	Ne	
Důvěřujete vládě?	Ano	Počet	34	3	37
		% Důvěřujete vládě?	91,9%	8,1%	100,0%
	Ne	Počet	289	26	315
		% Důvěřujete vládě?	91,7%	8,3%	100,0%
Celkem		Počet	323	29	352
		% Důvěřujete vládě?	91,8%	8,2%	100,0%

Data u čtvrté hypotézy svědčí v její neprospěch. 92% respondentů, kteří důvěřují vládě, mají doma k dispozici běžně dostupné léky oproti 92% respondentů, kteří vládě nedůvěřují. Souvislost se neukázala jako signifikantní.

H5: Liší se sledování situace ohledně COVID-19 ještě před propuknutím pandemie u lidí, kteří se něčím cítí potenciálně ohrožení?

TAB. 5: Sledování situace COVID/ Potenciální ohrožení

Cítíte se něčím potenciálně ohrožení? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd). * Sledoval/a jste situaci ohledně COVID-19 ještě před tím, než začala pandemie? (doba cca prosinec 2019 - únor 2020)

Crosstabulation

		Sledoval/a jste situaci ohledně COVID-19 ještě před tím, než začala pandemie? (doba cca prosinec 2019 - únor 2020)		Celkem
		Ano	Ne	
Cítíte se něčím potenciálně ohrožení? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd).	Ano	Počet 49	Počet 10	59
	% Cítíte se něčím potenciálně ohrožení? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd).	83,1%	16,9%	100,0%
	Ne	Počet 186	Počet 100	286
	% Cítíte se něčím potenciálně ohrožení? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd).	65,0%	35,0%	100,0%
Celkem		Počet 235	Počet 110	345
		% Cítíte se něčím potenciálně ohrožení? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd).	31,9%	100,0%

Data u páté hypotézy svědčí v její prospěch. 83% respondentů, kteří se cítí něčím ohrožení, měli větší zájem o sledování situace týkající se COVID- 19 ještě před vypuknutím pandemie, oproti 65% respondentů, kteří se ohrožení necítí. Pearsonův Chi-Square test prokázal při výsledku 0,007 signifikanci.

H6: Lidé, kteří se cítí něčím potenciálně ohroženi mají trvanlivé zásoby

TAB. 6: Lidé, kteří se cítí ohroženi/ mají zásoby

Cítíte se něčím potenciálně ohroženi? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd). * Máte doma základní trvanlivé potraviny na dobu alespoň dva týdny? Crosstabulation

		Máte doma základní trvanlivé potraviny na dobu alespoň dva týdny?		Celkem
		Ano	Ne	
Cítíte se něčím potenciálně ohroženi? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd).	Ano	Počet 56	Počet 3	59
		% Cítíte se něčím potenciálně ohroženi? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd). 94,9%	% Cítíte se něčím potenciálně ohroženi? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd). 5,1%	100,0%
	Ne	Počet 218	Počet 68	286
		% Cítíte se něčím potenciálně ohroženi? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd). 76,2%	% Cítíte se něčím potenciálně ohroženi? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd). 23,8%	100,0%
Celkem		Počet 274	Počet 71	345
		% Cítíte se něčím potenciálně ohroženi? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd). 79,4%	% Cítíte se něčím potenciálně ohroženi? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd). 20,6%	100,0%

Data u šesté hypotézy svědčí v její prospěch. 95% respondentů, kteří se něčím cítí potenciálně ohroženi, má doma zásobu trvanlivých potravin na dobu minimálně dvou týdnů, oproti 76% respondentů, kteří se ohroženi necítí. Pearsonův Chi-Square test prokázal při výsledku 0,001 signifikanci.

H7: Lidé, ve kterých první vlna pandemie vyvolala nejistotu spojenou s nedostatkem potravin v obchodech, budou v současnosti nakupovat trvanlivé potraviny do zásoby.

TAB. 7: Vyvolání nejistoty/ větší nákupy zásob

Vyvolala ve vás první vlna pandemie na jaře 2020 nejistotu, ohledně dostupnosti zboží v obchodech? * Nakupujete v současné době více potravin a nezbytných věcí pro fungování domácnosti do zásoby? Crosstabulation

			Nakupujete v současné době více potravin a nezbytných věcí pro fungování domácnosti do zásoby?		Celkem
			Ano	Ne	
Vyvolala ve vás první vlna pandemie na jaře 2020 nejistotu, ohledně dostupnosti zboží v obchodech?	Ano	Počet	59	89	148
	v	% Vyvolala ve vás první vlna pandemie na jaře 2020 nejistotu, ohledně dostupnosti zboží v obchodech?	39,9%	60,1%	100,0%
	Ne	Počet	29	176	205
		% Vyvolala ve vás první vlna pandemie na jaře 2020 nejistotu, ohledně dostupnosti zboží v obchodech?	14,1%	85,9%	100,0%
Celkem		Počet	88	265	353
		% Vyvolala ve vás první vlna pandemie na jaře 2020 nejistotu, ohledně dostupnosti zboží v obchodech?	24,9%	75,1%	100,0%

Data u sedmé hypotézy svědčí v její prospěch. 40% respondentů, ve kterých první vlna pandemie COVID-19 vyvolala nejistotu ohledně dostatku zboží v obchodech, nakupuje v současnosti více potravin a potřeb pro domácnost, než u 14% respondentů, kteří nejistotu necítily.

H8: Lidé, kteří neměli doma zásoby před pandemií, po této zkušenosti nakupují více do zásoby.

TAB. 8: Lidé, kteří neměli zásoby/ teď více nakupují

Měl/a jste doma zásobu trvanlivých potravin ještě před pandemií COVID-19? * Nakupujete v současné době více potravin a nezbytných věcí pro fungování domácnosti do zásoby? Crosstabulation

		Nakupujete v současné době více potravin a nezbytných věcí pro fungování domácnosti do zásoby?		Celkem
		Ano	Ne	
Měl/a jste doma zásobu trvanlivých potravin ještě před pandemií COVID-19?	Ano	Počet 71	188	259
	% Měl/a jste doma zásobu trvanlivých potravin ještě před pandemií COVID-19?	27,4%	72,6%	100,0%
	Ne	Počet 17	77	94
	% Měl/a jste doma zásobu trvanlivých potravin ještě před pandemií COVID-19?	18,1%	81,9%	100,0%
Celkem	Počet	88	265	353
	%Měl/a jste doma zásobu trvanlivých potravin ještě před pandemií COVID-19?	24,9%	75,1%	100,0%

Data u osmé hypotézy svědčí v její neprospěch. 27% respondentů, kteří měli zásobu trvanlivých potravin ještě před pandemií COVID-19, nakupují v současnosti více potravin a potřeb pro domácnost, než 18% respondentů, kteří trvanlivé potraviny ještě před pandemií COVID-19 neměli. Rozdíl není signifikantní, výsledek proměnných je obráceně, než jsem předpokládal.

14. Shrnutí druhého stupně

Tato část mé práce, shrnuje výsledky výzkumu. Výzkum zaměřený na vztah mezi důvěrou v instituce a připraveností na krizové situace odhaluje zajímavé a neočekávané výsledky. Původní hypotézy naznačovaly, že jednotlivci s nedůvěrou v instituce, jako jsou vláda, policie a média, budou mít vyšší pravděpodobnost, že si doma udržují zásoby trvanlivých potravin, léků a bezpečnostních pomůcek v době pandemie COVID-19.

Nicméně, výsledky mého výzkumu vyvrátily všechny původní hypotézy. Zjištěno bylo, že lidé, kteří projevují důvěru vládě a dalším institucím, mají téměř stejné tendence k tomu, mít doma zásoby trvanlivých potravin, léků a bezpečnostních pomůcek jako ti, kteří institucím nedůvěřují.

Tento výsledek tak naznačuje, že příprava na krizové situace a udržování zásob není tak úzce spjatá s úrovní důvěry v instituce, jak jsem původně předpokládal.

Výzkum naznačuje, že jednotlivci, kteří vnímají potenciální hrozbu, projevují zvýšený zájem o sledování informací o krizových situacích, včetně těch před samotným propuknutím pandemie COVID-19. Dále bylo zjištěno, že tito jednotlivci skutečně projevují vyšší úroveň připravenosti, což se projevuje ve skladování trvanlivých potravin. Celkově tyto výsledky podporují úvahu, že vnímání hrozby může výrazně ovlivnit chování a přípravu lidí v krizových situacích.

Výsledky H7, potvrdily, že zkušenost s omezenou dostupností potravin a potřeb pro domácnost vedla k větší aktivitě při nákupech a rostla tendence se předzásobit. Naopak, H8 nebyla potvrzena, což může poukazovat na to, že zkušenost s pandemií a nedostatkem zboží v obchodech neměla zásadní vliv na respondenty, kteří neměli předtím žádné zásoby. Tato zjištění korespondují s výše uvedenými koncepty G. Lipovetskeho, kde vzniká apatie a nezájem o budoucnost.

Závěr

Výsledky této studie poskytují zajímavý pohled na vztah mezi důvěrou v instituce a připraveností na krizové situace. Přestože původní hypotézy naznačovaly, že nedůvěra v instituce povede k vyšší připravenosti, výsledky mého výzkumu vyvrátily tyto očekávání. Zjištěno bylo, že lidé, kteří projevují důvěru vládě a dalším institucím, mají téměř identické tendence udržovat zásoby trvanlivých potravin, léků a bezpečnostních pomůcek jako ti, kteří institucím nedůvěřují. Tato skutečnost naznačuje, že úroveň nedůvěry není klíčovým faktorem při rozhodování o přípravě na krizové situace.

Výzkum dále poukazuje na to, že jednotlivci vnímající potenciální hrozbu projevují zvýšený zájem o sledování informací o krizových situacích, včetně těch před samotným propuknutím pandemie COVID-19. Tito lidé také projevují vyšší úroveň připravenosti, což se projevuje ve skladování trvanlivých potravin. Tyto výsledky celkově podporují myšlenku, že vnímání hrozeb má výrazný vliv na chování a přípravu lidí v krizových situacích. Dále ukázalo, že zkušenost s omezenou dostupností potravin vedla k větší aktivitě při nákupech a rostoucí tendenci předzásobení.

Celkově lze tedy říci, že důvěra ve vládu a instituce není rozhodujícím faktorem pro jednotlivce při rozhodování o přípravě na krizové situace. Tato neočekávaná zjištění nás vyzývají k hlubšímu přemýšlení o tom, jaké faktory a hodnoty skutečně formují naše chování v době nejistoty. V dynamické době, kdy se globální rizika stávají stále výraznějšími, můžeme hledat inspiraci ve způsobu života našich předků, kteří byli schopni přežít v době velkého nedostatku. Tato filozofie, zdůrazňující zájem o svět, udržitelnost a soběstačnost, nám může sloužit jako opora a pružnost v nejistých časech a přispět k vytváření odolnější a udržitelnější společnosti.

Uvědomuji si limity této práce, kde vidím další možnosti zkoumání vybraného vzorku a také uznávám, že výzkumný vzorek není reprezentativní. Přesto si

myslím, že jsem se pokusil zpracovat zajímavé sociologické téma, které může poskytnout náhled do aktuální problematiky.

Seznam použité literatury

BAUMAN, Zygmunt a Carlo BORDONI. *Stát v krizi*. Přeložil Barbora VOTAVOVÁ. V Olomouci: Broken Books, 2015. ISBN 978-80-905309-7-3.

BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Praha: Academia, 2008. XXI. století. ISBN 978-80-200-1656-0.

BÁRTA, Miroslav a Petr POKORNÝ. *Něco překrásného se končí: kolapsy v přírodě a společnosti*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-197-0.

BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné modernitě*. Sociologické nakladatelství: Praha 2004, 431 stran, ISBN 80-86429-32-6.

CÍLEK, Václav, ed. *Tři svíce za budoucnost: návody a nápady jak přežít konec světa*. Praha: Novela bohemia, 2012. ISBN 978-80-87683-02-6.

FUKUYAMA, Francis. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Praha: Academia, 2006. XXI. století. ISBN 80-200-1438-1.

KELLER, Jan. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-059-9.

KELLER, Jan. *Nejistota a důvěra, aneb, K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-002-5.

LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. 4. vyd. Praha: Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-190-5.

TAINTER, Joseph. *The Collapse of Complex Societies*. Cambridge University Press (1988)

Online zdroje:

HRADEC KRÁLOVÉ, JANURA. *Příprava domácností na krizové situace.*

[online] Město Hradec Králové 2016. [cit. 5.5.2023] Dostupné z:

<https://www.hradeckralove.org/priprava-domacnosti-na-krizove-situace/d-55380>

CÍLEK, Václav. *Každý Čech by měl mít zásoby alespoň na 14 dní. Jinak nějakou vážnou krizi nepřežijete, varuje Václav Cílek.* [online] Český rozhlas 2018 [cit.

25.11.2023] Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/kazdy-cech-mel-mit-zasoby-alespon-na-14-dni-jinak-nejakou-vaznou-krizi-7407763>

OSNOS, Evan. *Doomsday prep for the super-rich* [online]. The New Yorker,

2017. [cit. 24.11.2023] Dostupné z: <https://www.newyorker.com/magazine/2017/01/30/doomsday-prep-for-the-super-rich>

Hasičský záchranný sbor Jihomoravského kraje. *Blackout* [online]. 2016.

[cit. 11.6.2023] Dostupné z: krizport.firebrno.cz/navody/blackout

HOFMANOVÁ, Vratislava. *Plný špajz zásob, v minulosti běžná věc.* [online]

2020. [cit. 11.11.2023] Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/25188/plny-spajz-zasob-v-minulosti-bezna-vec>

POKORNÝ, Jakub a ZÁBRANSKÁ, Ivana. *Zásoby na válku či blackout jsou v*

Německu v kurzu. Česko to nechystá. [online] 2016. [cit. 11.11.2023] Dostupné z

https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/nemecko-balik-zasob-na-krizi.A161105_2283982_zahranicni_jw

Přílohy

Znění dotazníku

Připravenost českých domácností na krizové situace.

„Dobrý den,

rád bych Vás požádal o vyplnění dotazníku k mé bakalářské práci. Jsem studentem sociologie na Univerzitě Hradec Králové a výsledky dotazníkového šetření mi poskytnou cenné informace k mé závěrečné práci. Dotazník je anonymní a výsledky budou použity pouze pro mé studijní účely. Děkuji za vaši ochotu a čas.

1) Jste:

Muž

Žena

2) Váš věk je:

18-25

26-35

36-45

46-60

61 a více

3) Kde žijete?

Vesnice

Město

4) Žijete v:

Bytě

Domě

5) Jaké je složení vaší domácnosti? Žiji:

Sám/sama

S partnerem/partnerkou

S partnerem/partnerkou a dítětem/děťmi

Sám/sama s dítětem/děťmi

S rodiči

6) Máte rekreační zařízení? (Chata/chalupa)

Ano

Ne

7) Došlo někdy ve vašem okolí k takové krizové situaci, která by vyžadovala vaši evakuaci z domova?

Ano

Ne

8) Cítíte se něčím potenciálně ohrožení? (Například žijete v blízkosti velké řeky, chemického závodu atd).

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

9) Sledoval/a jste situaci ohledně COVID-19 ještě před tím, než začala pandemie? (doba cca prosinec 2019 - únor 2020)

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

10) Měl/a jste doma ochranné pomůcky (chirurgické ústenky, gumové rukavice, desinfekční prostředky) ještě před tím, než se rozšířila pandemie (březen 2020)?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

11) Snažil/a jste se ochranné pomůcky zajistit ještě před vyhlášením nouzového stavu (březen 2020) v České republice?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

12) Stalo se vám při první vlně COVID-19 (jaro 2020), že jste přišel/přišla do obchodu a většina zboží bylo vykoupené?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

13) Máte doma základní trvanlivé potraviny na dobu alespoň dva týdny?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

14) Měl/a jste doma zásobu trvanlivých potravin ještě před pandemií COVID-19?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

15) Máte doma běžně dostupné léky proti bolesti, léky na snížení horečky, proti alergiím, nechlazení a zažívacím problémům v množství pro vás dostačující?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

16) Máte doma lékárníčku pro poskytnutí první pomoci?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

17) Jste vybaven/a zastavit masivní krvácení?

Ano

Ne

18) Máte doma prostředky na vaření (turistický vaříč, plotýnkový vaříč na propan-butan) v případě výpadku elektrického proudu/ přívodu plynu?

Ano

Ne

19) Máte doma náhradní zdroje světla jako například svítilny s náhradním zdrojem, svíčky atd.

Ano

Ne

20) Máte doma elektrocentrálu?

Ano

Ne

21) Máte zálohované důležité dokumenty jako například rodný list, pojistné smlouvy, zdravotní doklady atd.? (okopírované + úředně ověřené, okopírované na pevném nosiči/online uložšti)

Ano

Ne

22) Vyvolala ve vás první vlna pandemie na jaře 2020 nejistotu, ohledně dostupnosti zboží v obchodech?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

23) Nakupujete v současné době více potravin a nezbytných věcí pro fungování domácnosti do zásoby?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

24) Zajímáte se o domácí politickou situaci?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

25) Důvěřujete vládě?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

26) Důvěřujete policii?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

27) Důvěřujete médiím?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

28) Zde můžete stručně napsat, proč ve vás dané instituce vyvolávají důvěru, nebo naopak nedůvěru.

29) Jak myslíte, že vláda reaguje na průběh pandemie COVID-19?

Velmi dobře

Spíše dobře

Spíše špatně

Velmi špatně

30) Myslíte, že vláda zveřejňuje opatření proti pandemii srozumitelně?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

31) Myslíte, že Vám stát v případě krizové situace poskytne dostatečnou pomoc?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

32) Máte pocit, že jste obecně dobře informovaný/á o událostech ve světě i u nás?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

33) Myslíte, že média prezentují vládní opatření proti pandemii srozumitelně?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

34) Myslíte, že se média obecně snaží podávat objektivní informace?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

35) Z jakých médií primárně čerpáte informace? Můžete zaškrtnout více odpovědí.

Česká televize

Soukromé televizní média

Facebook

Instagram

Seznam zprávy

iDnes.cz

Jiná online zpravodajská média

Český rozhlas

Soukromé rozhlasové stanice

Tištěná média

Jiná

36) Kdybyste chtěl/a cokoliv k předchozím tématům doplnit, můžete zde.

Doporučení zásob, vybavení a opatření pro mimořádné situace podle města Hradce Králové

Tyto základní potřeby nám zaručí pohodlné zázemí po dobu několika dnů. Samozřejmě se vše odvíjí individuálně od konkrétní situace a počtu členů domácnosti. V první řadě je důležité si uvědomit, jakým hrozbám potenciálně čelíme a podle nich pak vše přizpůsobit. Také může být velmi užitečné seznámit děti s možnými riziky, naučit je znát své příjmení, adresu bydliště a telefonní číslo na kontaktní blízkou osobu pro případ odloučení. Je velmi důležité děti seznámit s našimi plány při mimořádné události, co o situaci víme a co se bude dít. Při mimořádných událostech je žádoucí, aby dítě vědělo své úkoly, například při evakuaci z bydliště. Plnění jednoduchých úkolů je funkční metoda pro odbourávání stresu a strachu a vybudujeme tím v nich pocit sounáležitosti.

Nejdůležitější součástí našich zásob je voda a potraviny. Většina domácností je opatřena pitnou vodou z vodovodu, ale může se stát, že v důsledku výpadku proudu voda nepoteče, nebo bude kvůli záplavám znečištěná. Proto je doporučeno mít doma takovou zásobu vody, aby každý člen měl aspoň 2-3 litry denně, po dobu 5 dní. Ideální jsou pro skladování PET lahve, nebo barely z neprůhledného materiálu. Do této sekce patří i dezinfekční prostředky do vody a její purifikaci. Vhodné jsou vodní filtry, nebo dezinfekce jako KATADYN, DDW, Sanosil a jiné.

Jako potraviny je dobré vybírat pro případ potřeby hlavně ty, co mají dlouhou trvanlivost, nemusí se nutně skladovat v chladu a mají nízkou energetickou náročnost pro přípravu a dají se konzumovat i za studena. Hlavním kritériem je, aby nám potraviny chutnaly a neměli jsme na ně alergie, nebo intoleranci. Ideální jsou dehydrované potraviny, instantní potraviny, sušené maso, konzervy, kompoty, med, sušené ovoce, nakládaná zelenina, sušené mléko, sušenky, tvrdé sýry, čokolády, potravinářské oleje, rýže, těstoviny, cukr, různé druhy ořechů a ořechových másel. V případě evakuačního zavazadla, bychom se měli snažit co nejvíce snížit váhu a volit energeticky bohaté potraviny, co nejsou příliš objemné.

Prostředky na vaření

Dobře se hodí turistické vařiče na plyn, plotýnkové vařiče na plyn, lihové vařiče, benzínové vařiče, vařiče na tuhý líh. Pokud máme venkovní prostory, můžeme využít venkovní gril na dřevo, uhlí nebo samozřejmě klasické ohniště. Zároveň je doporučeno mít v domácnosti malý hasící přístroj.

Hygienické potřeby

Domácnost by měla mít dostatečnou zásobu mýdla, toaletního papíru, mycích prostředků a pracích prostředků. Také mít zásobu zubních kartáčků, pasty na zuby, dámských menstruačních potřeb a dezinfekčních prostředků na ruce. Důležité jsou i zásoby pytlů na odpadky, které mají více využití v případě nutnosti. Dobrá hygiena zvyšuje komfort a psychickou pohodu, zároveň slouží jako prevence proti onemocněním, které mohou celou situaci ještě více zkomplikovat.

Domácí lékárna

V první řadě je důležité si uvědomit, že bychom měli mít pouze to, s čím umíme zacházet a máme potřebné znalosti k použití. Jako dobrý základ může být tlakový obvaz, zdravotnické nůžky, trojčípý šátek, tampóny, gáza, dezinfekce, prášky proti bolesti, prášky proti horečce, prášky proti alergii, živočišné uhlí, gel na popáleniny, izotermická fólie, rychlostehy, sterilní čtverce, zdravotnická páska, svítilna.

Malé rádio

Rádio, nebo rozhlasový přijímač může být na nějakou dobu jediným zdrojem dostupných informací, měl by být nezávislý na připojení k elektrickému proudu. Ideálně napájený solárním panelem, vlastním dynamem, powerbankou nebo klasickou lithiovou baterií.

Zdroje světla

LED svítilny nebo čelové svítilny, chemická světla, svíčky a zapalovač/sirky, olejové lampy, petrolejky.

Příprava dokladů

Všechny důležité doklady by měly být uloženy spolu na bezpečném a přehledném místě a mít je zálohované, buď elektronicky, nebo úředně ověřenou kopií. Jedná se o rodný list, oddací list, potvrzení příjmu, cenné papíry, očkovací průkazy, pojistné smlouvy, nájemní smlouvy, darovací a nabývací smlouvy, testament, průkazy od vozidel, vysvědčení a podobně.

Příprava vozidla

Vozidlo by mělo být v dobrém technickém stavu pro případ použití při evakuaci. Ideálně s dojezdem minimálně 100 kilometrů. Povinná výbava je samozřejmostí, ale je dobrá mít extra svítilnu, nůž, lopatku, sněhové řetězy, svíčky a sirky, malá potravinová dávka, deka a náhradní oblečení podle ročního období. [Město Hradec Králové, Janura 2016]